

POSTANOWIENIE

Dnia 24 sierpnia 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski

w sprawie ze skargi P. M. i W. M.

przy uczestnictwie Skarbu Państwa - Prezesa Sądu Rejonowego w S. o stwierdzenie naruszenia prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki, na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 24 sierpnia 2005 r., na skutek skargi skarżących o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 4 lutego 2005 r., sygn. akt I ACz (...),

odrzuca skargę.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny postanowieniem z dnia 4 lutego 2005 r. odrzucił zażalenie na postanowienie Sądu Okręgowego w O. z dnia 30 grudnia 2004 r., na podstawie którego stwierdził przewlekłość postępowania sądowego w sprawie I Co (...) Sądu Rejonowego w S. oraz przyznał skarżącym po 1 000 zł. Sąd Apelacyjny odrzucając zażalenie uznał, że zaskarżone nim postanowienie nie jest „kończącym postępowanie”.

Od postanowienia powyższego skarżący wnieśli na podstawie art. 424¹ § 1 k.p.c. skargę o stwierdzenie niezgodności tego postanowienia z prawem.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia przysługuje od prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, a w wyjątkowych wypadkach, gdy niezgodność z prawem wynika z naruszenia podstawowych zasad porządku prawnego lub konstytucyjnych

wolności albo praw człowieka i obywatela, skarga przysługuje także od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie wydanego przez sąd pierwszej instancji lub drugiej instancji, jeżeli strony nie skorzystały z przysługujących im środków prawnych, chyba że jest możliwa zmiana lub uchylenie orzeczenia w drodze innych przysługujących stronie środków prawnych (art. 424¹ § 1 i 2 k.p.c.). W świetle przytoczonego uregulowania zasadniczego znaczenia nabiera kwestia, na jakim szczeblu instancyjnym wydane zostało zaskarżone postanowienie, a ponadto czy jest ono orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie.

Odnosząc się do pierwszej kwestii zauważyć należy, że według rozwiązań przyjętych w ustawie z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki, dalej jako: „ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r.” lub „ustawa”(Dz. U. Nr 179, poz. 1843), sądem właściwym do rozpoznania skargi jest sąd przełożony nad sądem, przed którym toczy się postępowanie (art. 4 ust. 1 ustawy). Sądem przełożonym jest zatem dla sądu rejonowego – sąd okręgowy, natomiast dla sądu okręgowego – sąd apelacyjny. Jeżeli skarga dotyczy przewlekłości postępowania przed sądem apelacyjnym lub sądem Najwyższym – właściwy do jej rozpoznania jest Sąd Najwyższy. W przypadku skargi dotyczącej przewlekłości postępowania egzekucyjnego lub innego postępowania dotyczącego wykonania orzeczenia sądowego sądem właściwym jest sąd okręgowy, w którego okręgu prowadzona jest egzekucja lub wykonywane są inne czynności (art. 4 ust. 4 ustawy).

Zwrócenia uwagi wymaga także okoliczność, że mimo zawartej w art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. deklaracji, że ustawa „reguluje zasady i tryb wnoszenia oraz rozpoznawania skargi...” - co mogłoby wskazywać, że jest to uregulowanie całościowe, uwzględniające specyficzny charakter skargi jako środka prawnego nie mieszczącego się w klasycznym podziale środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym na odwoławcze (art. 367 i 394 k.p.c.), szczególne (art. 344, 491, 502, 160 i 226 k.p.c.) oraz nadzwyczajne (art. 398¹, 424¹, 399 i 1205 k.p.c.) – to jednak art.8 ust.2 ustawy stanowi, że w sprawach nieuregulowanych w ustawie do postępowania toczącego się na skutek skargi sąd stosuje odpowiednio przepisy o postępowaniu zażaleniowym obowiązujące w postępowaniu, którego skarga dotyczy. Oznacza to nie tylko możliwość stosowania obowiązujących w procedurach cywilnej, karnej oraz administracyjnej przepisów dotyczących zażalenia, ale przede wszystkim

wskazuje, że skarga jest quasi – zażaleniem, a sąd okręgowy lub apelacyjny, który ją rozpoznaje orzeka jako sąd drugiej instancji.

Formułując taką tezę, nie można nie odnieść się do pojęcia „sądu przełożonego” użytego w ustawie z dnia 17 czerwca 2004 r., zwłaszcza, że pojęcie takie występuje także w przepisach kodeksu postępowania cywilnego.

W judykaturze i doktrynie przeważa pogląd, że sąd przełożony w rozumieniu art. 44, 52 § 1 i art. 508 § 2 k.p.c. orzeka jako sąd pierwszej instancji (por. uchwałę składu siedmiu sędziów SN (zasada prawna) z dnia 21 lutego 1972 r., III CZP 76/71, postanowienie SN z dnia 28 września 2001 r., I PZ 57/01, OSNP 2003, nr 17, poz. 417 oraz powołane w jego uzasadnieniu orzecznictwo i stanowisko doktryny). Argumentów, które legły u podstaw takiej wykładni pojęcia „sądu przełożonego” nie można powoływać, wyjaśniając znaczenie określeń „sąd przełożony” oraz „sąd okręgowy, w którego okręgu prowadzona jest egzekucja” - użytych w art. 4 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. Sąd przełożony rozpoznający skargę na przewlekłość postępowania nie orzeka bowiem – jak w przypadkach objętych przepisami art. 44, 52 § 1 i art. 508 § 2 k.p.c. – w zastępstwie sądu pierwszej instancji, który z powodu określonych przeszkód nie może rozpoznać sprawy, lecz rozstrzyga środek zaskarżenia, działa zatem jako sąd odwoławczy.

Cel postępowania wywołanego skargą na przewlekłość postępowania również wskazuje na zasadność prezentowanego stanowiska. Skarga ta ma na celu wywołanie szybkiej reakcji sądu właściwego do jej rozpoznania na zawarty w skardze zarzut, że postępowanie w sprawie jest przewlekłe. Formą tej reakcji jest wydanie w krótkim terminie (nie dłuższym niż dwa miesiące – art. 11 ustawy) postanowienia, w którym kwestia przewlekłości postępowania zostaje prawomocnie rozstrzygnięta. Rzeczą sądu pozostającego pod zarzutem przewlekłego prowadzenia sprawy jest „niezwłoczne” przedstawienie skargi sądowi właściwemu do jej rozpoznania (art. 7 ustawy), gdy zaś skarga dotyczy przewlekłości postępowania egzekucyjnego lub innego postępowania dotyczącego wykonania orzeczenia sądowego wnosi się ją bezpośrednio do sądu okręgowego, o którym mowa w art. 4 ust. 4 ustawy. Wskazany cel postępowania wywołanego skargą na przewlekłość postępowania z reguły nie zostałby osiągnięty w razie uznania – jak to uczynił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 28 czerwca 2005 r., III SPZP 1/05 (Biuletyn SN 2005, nr 6, poz. 20) - że sąd właściwy do rozpoznania skargi orzeka o niej jako sąd pierwszej instancji. Powołane na uzasadnienie tej tezy argumenty zasługiwałyby na akceptację tylko w przypadku uznania, że

postępowanie wywołane skargą na przewlekłość postępowania jest postępowaniem odrębnym w stosunku do postępowania, którego przewlekłość dotyczy. Takiego założenia przyjąć jednak nie można. Skarga zawsze dotyczy postępowania, które toczy się w określonej sprawie. Postępowanie wywołane skargą ma zatem charakter incydentalny (wpadkowy) i prowadzone jest w ramach postępowania co do istoty sprawy, a rozpoznanie skargi odbywa się w ramach postępowania odwoławczego przy odpowiednim zastosowaniu przepisów o postępowaniu zażaleniowym. Nie można więc twierdzić, że skargą wszczęta zostaje nowa (odrębna) sprawa.

Wyjaśnienie drugiej kwestii, istotnej z punktu widzenia zaskarżalności orzeczeń skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, wymaga zdefiniowania pojęcia „postanowienie kończące postępowanie w sprawie”. W judykaturze i doktrynie pojęcie to jest definiowane rozbieżnie i przy zastosowaniu różnych kryteriów. Można spotkać wypowiedzi, według których postanowieniami kończącymi postępowanie w sprawie są: takie, które zamykają drogę do wydania wyroku; po wydaniu których dalsze postępowanie nie może się toczyć; które kończą sprawę jako pewną całość poddaną pod osąd; w wyniku których wykluczona zostaje możliwość przedsięwzięcia w danej sprawie dalszych czynności; które kończą całość postępowania, a nie tylko jego fragment; które zamykają drogę do wydania wyroku; które dotyczą całości sprawy, będąc ostatnim orzeczeniem wydanym w postępowaniu. Przyjmuje się, że w sformułowaniu „postanowienie kończące postępowanie w sprawie” słowo „sprawa” występuje w znaczeniu materialnoprawnym. W tym ujęciu „sprawę” należy rozumieć jako całość sporu (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 24 listopada 1998 r., III CZP 44/98, OSNC 1999, nr 5, poz. 87, uchwałę składu siedmiu sędziów z dnia 31 maja 2000 r., III ZP 1/00, OSNC 2001, nr 1, poz. 1, uchwałę składu 7 sędziów z dnia 6 października 2000 r., III CZP 31/00, OSNC 2001, nr 2, poz. 22).

Uwzględniając dorobek myśli zawartych w przytoczonych poglądach przyjąć należy, że kończącymi postępowanie w sprawie są te postanowienia, których uprawomocnienie się trwale zamyka drogę do rozstrzygnięcia sprawy co do istoty przez sąd danej instancji.

Przeciwieństwem tych postanowień są postanowienia nie kończące postępowania w sprawie, lecz kończące w postępowaniu sądowym jedynie zagadnienia incydentalne, uboczne. Postępowanie wywołane wniesieniem skargi na przewlekłość postępowania jest – jak wykazano – postępowaniem incydentalnym, w taki też sposób

zostało określone w uzasadnieniu rządowego projektu ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. Postanowienie rozstrzygające skargę na przewlekłość postępowania nie zamyka drogi do rozstrzygnięcia sprawy co do istoty. Jeśli jest postanowieniem uwzględniającym skargę to nawet otwiera etap, który ma służyć szybszemu zrealizowaniu głównego celu jakim jest rozstrzygnięcie sprawy merytorycznie przez wydanie orzeczenia co do istoty sprawy.

Przedstawiona definicja postanowienia kończącego postępowanie w sprawie sformułowana została na potrzeby postępowania rozpoznawczego, może jednak – ze względu na uregulowanie przyjęte w art. 13 § 2 k.p.c. - stanowić podstawę definiowania także pojęć: „sprawa egzekucyjna” oraz „inna sprawa dotycząca wykonania orzeczenia sądowego” – w rozumieniu art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. W doktrynie przez „sprawę egzekucyjną” rozumie się materię załatwianą w postępowaniu egzekucyjnym, czyli przymusowe wykonanie orzeczeń sądowych oraz innych aktów, natomiast pojęcie „inna sprawa dotycząca wykonania orzeczenia sądowego” oznacza wszelkie kwestie nie należące do zakresu „sprawy egzekucyjnej” a zmierzające do zrealizowania postanowień zawartych w danym orzeczeniu sądowym, w tym przede wszystkim czynności techniczno – manualne. W judykaturze wielokrotnie podnoszono, że w postępowaniu egzekucyjnym, w którym art. 394 § 1 in principio k.p.c. należy stosować "odpowiednio" (art. 13 § 2 k.p.c.) postanowieniami zaskarżalnymi zażaleniem – oprócz wymienionych w części III kodeksu postępowania cywilnego – są tylko takie, które kończą lub zmierzają do zakończenia postępowania egzekucyjnego (por. uchwałę SN z dnia 28 listopada 1969 r. III CZP 83/69, OSNCP 1970, z. 6, poz. 105, postanowienie SN z dnia 15 kwietnia 1986 r. III CRN 40/86, OSNCP 1987, z. 7, poz. 102 oraz uchwałę SN z dnia 15 września 1995 r., III CZP 110/95, OSNC 1995, nr 12, poz. 177). Innymi słowy w postępowaniu egzekucyjnym – podobnie jak w rozpoznawczym – postanowieniem kończącym to postępowanie jest tylko takie, po wydaniu którego przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie przewidują dalszego etapu.

W świetle przedstawionego wyводу postanowienie w przedmiocie skargi na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki, a w konsekwencji także postanowienie o odrzuceniu zażalenia na takie postanowienie nie jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie i nie podlega zaskarżeniu skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.

Z przytoczonych względów należało orzec, jak w sentencji (art. 424⁸ § 1 k.p.c.).